

Kultura

— Umjetnost samoupravljača —

Za apstrakciju, s Titom, naprijed!

Velika izložba u Muzeju suvremene umjetnosti *otkriva vrhunske domete socijalističke umjetnosti* od 1950. do 1974. i pokazati tadašnji odnos kulture i politike

tekst NINA OŽEGOVIĆ foto ARHIV MSU

Što je značilo biti moderan u bivšoj Jugoslaviji u doba hladnog rata i blokofske podjele svijeta i je li samoupravni socijalizam stvorio autentičnu kulturu, pitanja su na koja će pokušati odgovoriti velika i dugo pripremana izložba "Socijalizam i modernost: Umjetnost, kultura, politika 1950-1974.". Izložba je pripremana pune četiri godine, otvara se 2. prosinca u Muzeju suvremene umjetnosti, a realizirana je u suradnji s Institutom za suvremenu umjetnost. Priredili su je Ljiljana Kolečnik, Sandra Križić Roban, Dejan Kršić, Dean Duda i Tvrtko Jakovina, stručnjaci i sveučilišni profesori koji se otprije bave tim razdobljem. Oni žele pod-

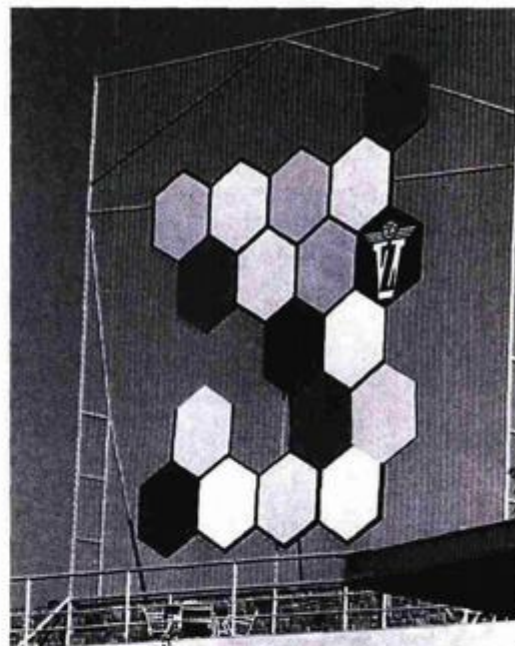
sjetiti na kozmopolitsku tradiciju naše sredine i pokazati da je Zagreb 60-ih bio najzanimljiviji centar moderne umjetnosti u srednjoj i jugoistočnoj Europi - najbolji primjeri za tu tvrdnju su Muzički biennale i Nove tendencije. Također, želja im je da istraže koliko je ta moderna slika svijeta, specifična za samoupravni socijalizam, bila bliska vizijama modernizma u ostalim europskim zemljama.

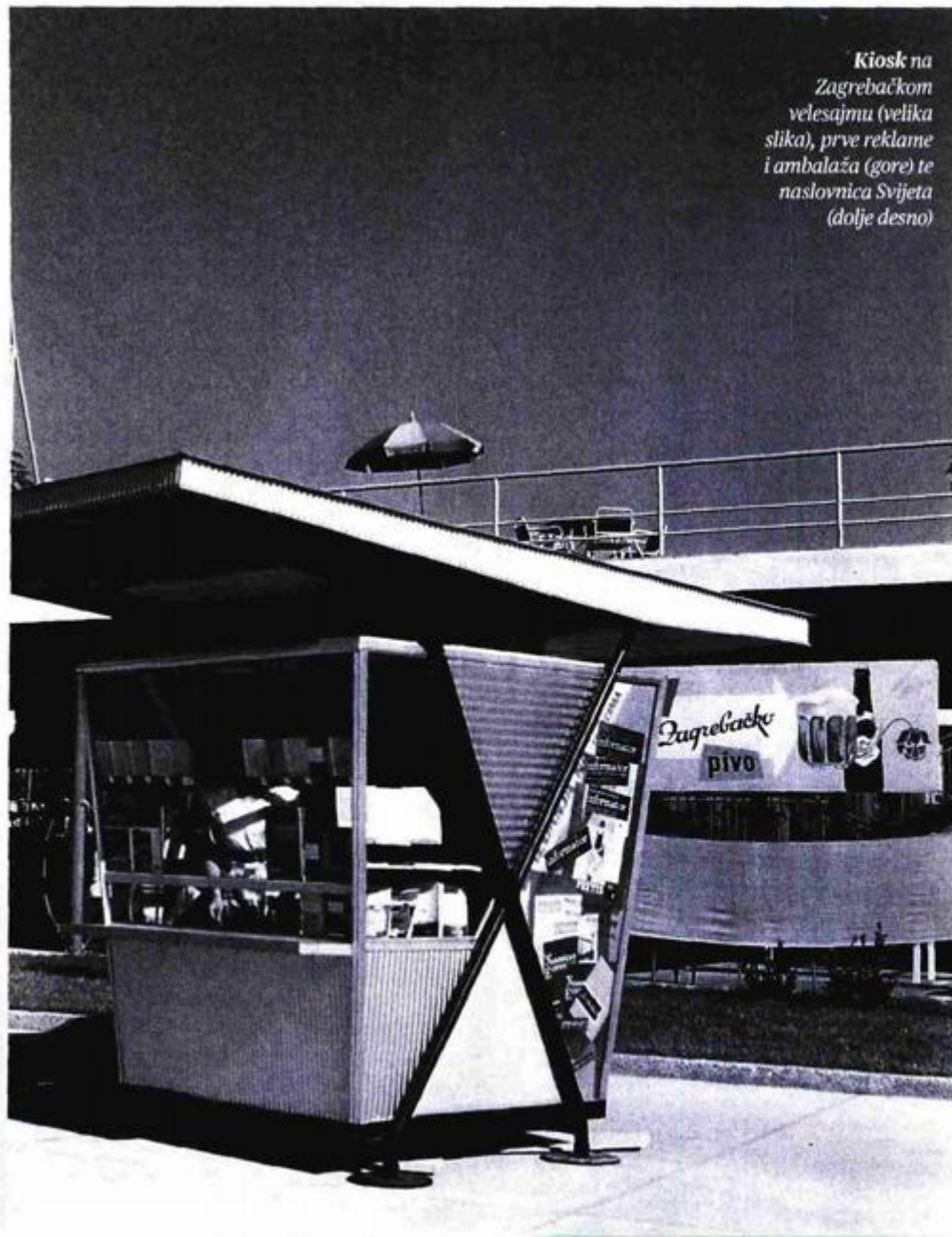
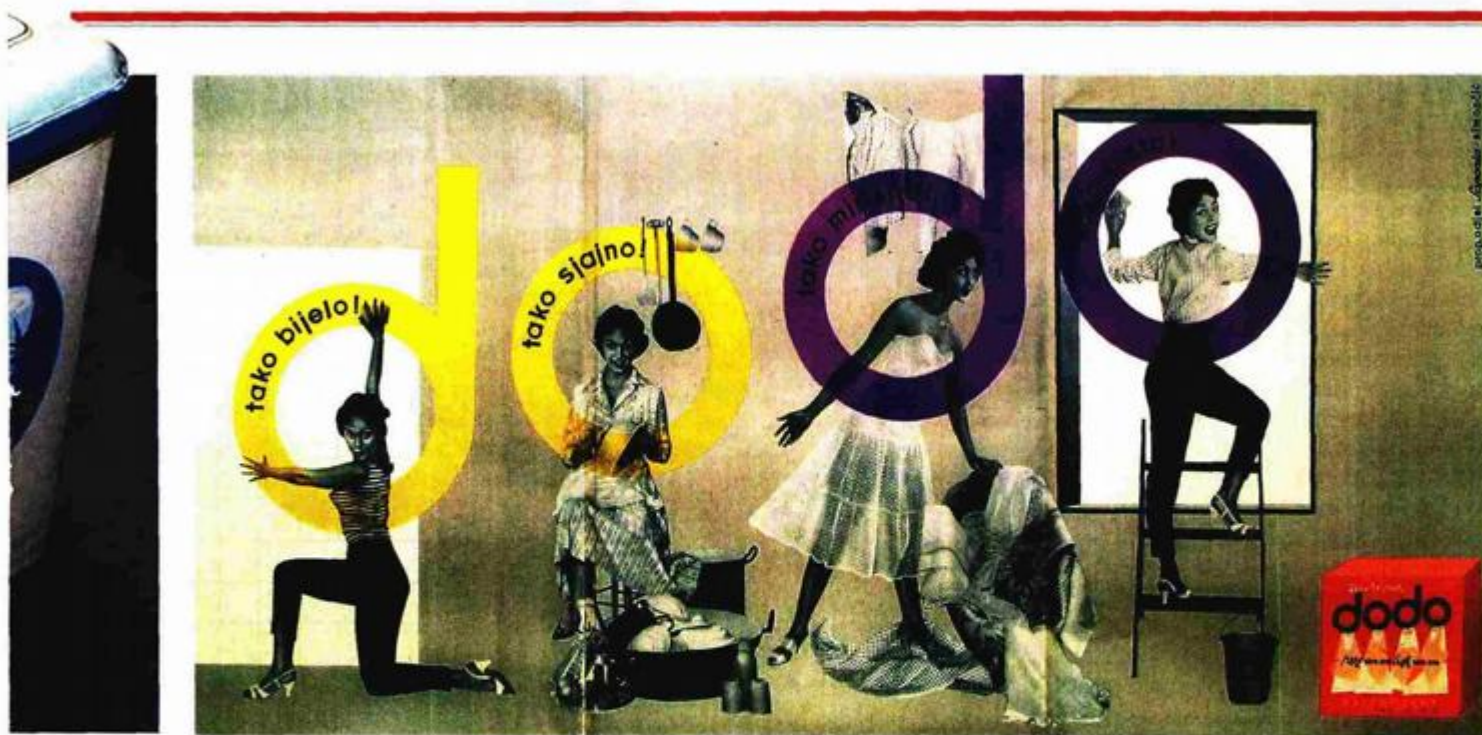
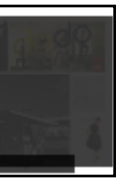
LJILJANA KOLEŠNIK iz Instituta za povijest umjetnosti objasnila je da će u fokusu biti likovna umjetnost, no trudili su se ispreplesti i skulpturu, arhitekturu, grafički i produkt dizajn, te popularnu kulturu kao jednako važne dijelove vizualne umjetnosti tog vremena. "Takav stav je iznesen i u manifestu grupe EXAT 51, ključnom tekstu poslijeratnoga modernizma u socijalističkoj Jugoslaviji, u kojem se inzistiralo na ravnopravnosti svih 'plastičkih umjetnosti'", kaže koautorica izložbe i dodaje da će publika moći vidjeti 300 izložaka, od kojih je 15 posto iz MSU-a, dok je ostalo posuđeno iz muzeja i privatnih zbirki iz cijele Hrvatske. Neki od njih bit će prvi put prezentirani u Zagrebu.

Raspon izložaka kreće se od umjetničkih radova članova grupe EXAT '51, vrhunski ilustrirane dječje enciklopedije "Sve oko nas" i slavni Srnećevih naslovnica ženske revije Svijet, preko Pony bicikla i bočice Cockte pa sve do profesorskih naslonjača Bernarda Bernardija i utopijske arhitekture temeljene na novim tehnologijama. Izložba završava radovima suvremenih umjetnika kao što su Sanja Iveković, Goran Trbuljak, Tomislav Gotovac i Braco Dimitrijević, zatim rekonstrukcijom legendarne izlobe "At the moment", održanoj 1971. u veži Frankopanske 2a, te djelima umjetnika koji su kasnije formirali Grupu šestorice - Svena i Mladena Stilinovića, te Željka Jermana. U segmentu dokumentarne građe ističe se

Vrhunski i moderni dizajn Bogdana Bogdanova

Zagreb je 60-ih bio napredno umjetničko središte s Muzičkim bijenalom i Novim tendencijama

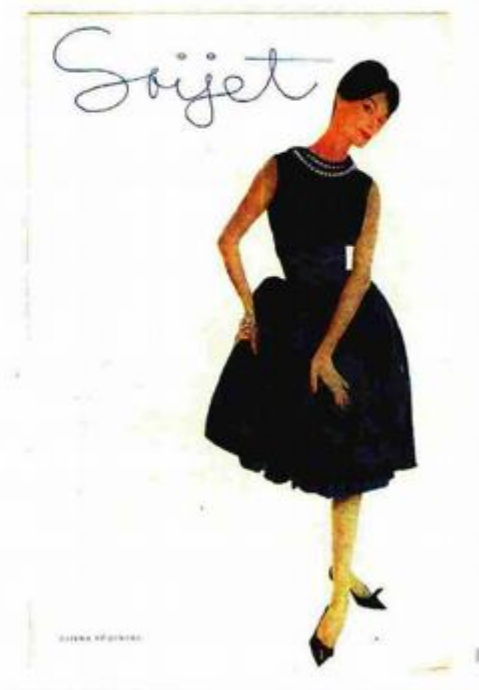

Kiosk na Zagrebačkom velesajmu (velika slika), prve reklame i ambalaža (gore) te naslovnica Svijeta (dolje desno)

velebni Bakićev "Spomenik pobjedi naroda Slavonije" u selu Kamenska kraj Požege, koji je početkom 90-ih uništen i ne može se obnoviti. "Izgubili smo veliki dio modernističke baštine", rekla je Ljiljana Kolečnik i napomenula da su uništeni i kompletni arhivi tvornica, a s njima i golema grada neprocjenjive vrijednosti, u kojima su bili pohranjeni brojni prototipi dizajnerskih predmeta - vaza, servisa za kavu i slično.

BAKIĆEV SPOMENIK u Kamenskoj otvorio je Tito, iako se deklarirao protiv apstraktne umjetnosti. Na pitanje hoće li se na izložbi primijetiti Titovo negativno stajalište, odgovorila je "da u postavu nema referenci na Titove napade na apstrakciju, koji su bili namijenjeni Stalji-

Kultura

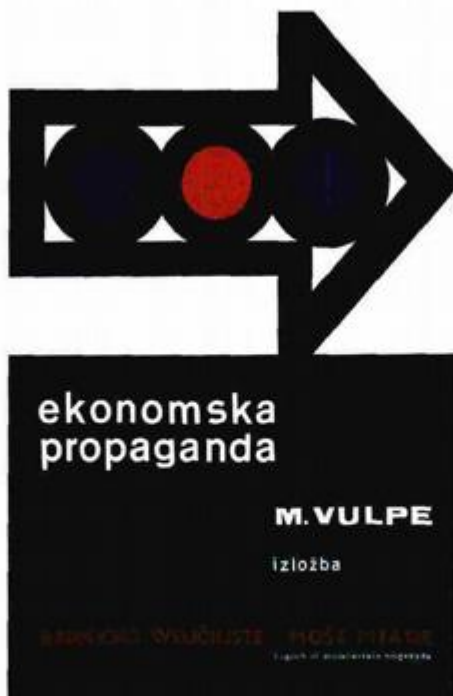
nu i SSSR-u, a ne domaćoj sredini". "Titovo kritiziranje apstrakcije nije imalo nikakvih reperkusija u domaćoj likovnoj produkciji, naprotiv, hrvatska umjetnost tog vremena bila je potpuno u skladu s modernim tendencijama Europe i svijeta", zaključila je koautorica izložbe. "S modernizacijom u '50-ima počele su i rasprave o humanom karakteru socijalističke kulture. Samoupravni socijalizam želio je i estetski biti nešto drugo pa su se tražile moderne forme. Rasprave su ubrzo prerasle u diskusiju o odnosu apstrakcije figuracije, slično kao i u Francuskoj i Njemačkoj, a vodile su se oko toga kako bi trebala izgledati moderna umjetnost nakon II. svjetskog rata." Na izložbi će biti rekonstruirana znamenita izložba Salon '54, održana u riječkoj Galeriji likovnih umjetnosti, gdje je prvi put bila ravnopravno izložena apstrakcija EXAT-ovaca Ivana Picelja, Vlade Kristla, Božidara Rašice i Aleksandra Srneca, što je utjecalo na buduće događaje. Rekonstruirat će i mitsku Didaktičku izložbu apstraktne umjetnosti iz 1957. u Galeriji suvremene umjetnosti na Gornjem gradu, gdje su umjetnici i kritičari - okupljeni oko grupe EXAT 51 i časopi-

Tito je kritizirao apstrakciju da udovolji SSSR-u, ali je u Hrvatskoj moderna umjetnost slijedila svjetske tendencije

sa Čovjek i prostor - pokazali razvoj apstraktne umjetnosti od postimpresionizma i kubizma do geometrijske apstrakcije i tadašnjih tendencija u umjetnosti i arhitekturi. Bile su postavljene i serigrafije Edgarda Piletta, Victora Vasarelja i Andréa Bloca.

"NA 92 PANOJA bile su postavljene reprodukcije umjetnina i popratni tekstovi, koji su pričali povijest moderne umjetnosti", objasnila je Ljiljana Kolečnik, dodavši da je izložba u pet godina proputovala cijelu zemlju, od Maribora do Skopja, a zatim je pospremljena u drvene kutije u kojima je čamila do danas. "Imala je pedagoški karakter i trebala je podučiti posjetitelje o tome što je apstraktna umjetnost. To pak ukazuje na prosvjetiteljski karakter 'socijalizma s ljudskim licem', koji se vidi u raznovrsnim obrazovnim programima tadašnjeg radničkog sveučilišta - RANS-a Moša Pijade, zatim u tečajevima koji su se priredivali u tvornicama i u edukativnim brošurama tipa 'Kako živjeti u gradu'."

Bit će izložene i dvije skulpturice Henryja Moorea, tada vodećeg kipara Europe, koje se čuvaju u Galeriji moderne i suvremene umjet-

Plakat radničkog sveučilišta (gore), boca Cockte (lijevo) i uništena skulptura Vojina Bakića (dolje)

nosti u Veljoj Luci na Korčuli. "Moore je bio sinonim za modernost, a njegova izložba 1955. u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani snažno je utjecala na promišljanje o skulpturi mnogih likovnih umjetnika bivše zemlje", objasnila je Ljiljana Kolečnik. "Moore je nakon Zagreba imao turu i po drugim socijalističkim zemljama, a najdublji trag je ostavio na kiparstvo Poljske."

Ljiljana Kolečnik je napomenula da je autorški tim izložbe htio dati što kompletniju sliku tog razdoblja pa su zato uključili i prikaz popularne kulture. Dean Duda, profesor na Filozofskom fakultetu, odabrao je tri orijentira "pripovijesti o odnosu socijalizma i modernosti": grad, novinski kiosk i televiziju. "Priča o gradu kao pozornici popularne kulture isprepleće se s pričom o gradnji, arhitekturi, stanovanju i prometu", kaže Ljiljana Kolečnik. Kao kurozitet bit će izložena i fotografija Grada Djeđa Mraza koji su 1961. na Zagrebačkom velesajmu izgradili eminentni hrvatski kipari, slikari i arhitekti kao što su Dušan Džamonja, Edo Murtić, Andrija Mutnjaković i Vojin Bakić "To, pak, pokazuje kako je tanka granica između visokog i niskog, odnosno, ekskluzivnog i popularnog, ponekada bila vrlo tanka a govori i o prosvjetiteljskoj ulozi socijalizma", nastavlja. Segment novinskog kioska prezentirat će popularne proizvode tog doba - novine, i to u rasponu od ozbiljnog tiska do kiča i šunda, a bit će pokazani i časopisi čije su naslovnice radili dizajneri poput Aleksandra Srneca. Televizija je odabrana zato što je u tom razdoblju imala nevjerojatno važnu ulogu: odjednom je postala popularna prosvjetiteljica, gotovo članica obitelji, koja ne određuje samo kriterije informiranja, nego i obrazovanja.

"NAŽALOST, NEĆE BITI detaljnije prikazan velik doprinos hrvatskih arhitekata i urbanista, koji su u to doba gradili u Trećem svijetu, primjerice, u Gani, Etiopiji, Egiptu ili Maleziji, jer nije bilo dovoljno novca za istraživanje na terenu", rekla je Ljiljana Kolečnik i spomenula kao primjer arhitekta i urbanista Vladimira Antolića, autora koncepcije Cvjetnog naselja u Zagrebu i predsjednika UNESCO-ve komisije za arhitekturu i urbanizam, koji je napravio kompletan urbanistički plan za Kuala Lumpur.

Zanimalo nas je na kraju hoće li se na temelju izložbe moći zaključiti da se doista radi o novoj socijalističkoj kulturi, odnosno tzv. socijalističkom modernizmu. Ljiljana Kolečnik je odgovorila da će izložba jasno pokazati da su zbivanja na domaćoj likovnoj sceni bila sastavni dio općeg globalnog zbivanja. "Ovom izložbom htjeli bismo potaknuti razgovor o nizu pozitivnih kulturnih i društvenih vrijednosti što nam ih je razdoblje modernizma ostavilo u nasljeđe te o našem današnjem odnosu prema toj baštini, koji je u drugim europskim sredinama odavno oslobođen ideoloških predrasuda", zaključila je Ljiljana Kolečnik.